

Taalontwikkeland onderwijs



Recepten voor Taalcompetentie & Schoolsucces?

Goedele Vandommele, CTO, Kuleuven

- Schooltaal als struikelblok
 - Vaststelling
 - Analyse
- De leerkracht aan zet: aanpakken!
 - Taalgericht vakonderwijs (TGO)
 - Genredidactiek
 - Taalontwikkellend lesgeven (TOL)
 - Geletterdheid (literacy across the curriculum)
- Besluit



Anderstalige leerlingen starten zowel voor begrijpend lezen, spelling als technisch lezen met een **achterstand**. Ze halen deze achterstand nauwelijks in (terwijl ze in hun taalontwikkeling vrijwel evenveel groeien als Nederlandstalige leerlingen. (bron: OBPWO-onderzoek 'Vorderingen van leerlingen in het leren van Nederlands: een secundaire analyse ten behoeve van het Vlaams Onderwijs)



Er zijn grote verschillen tussen de leesvaardigheidsscores van **leerlingen met hoge SES en die met lage SES** (=socio-economische status) in het basis en het secundair onderwijs. Andere thuistaal dan het Nederlands gecombineerd met lage SES zorgt voor extra verschil. (PISA, 2015; Belfi e.a., 2011).



Minder dan 40% van de zesdejaars uit het BSO beheerst de eindtermen voor functionele lees-, luister- en rekenvaardigheid. 62% behaalt de eindtermen voor functionele informatieverwerking en -verwerking. (bron: peilingsonderzoek PAV 2013)

Is schooltaal zo moeilijk?

Een impressie van een les...



I De feodale piramide.

Is schooltaal zo moeilijk?

Een impressie van een les...



I De feodale piramide.

"Door de feodaliteit raakt Europa bij het begin van de 9^{de} eeuw erg verbrokken."

Is schooltaal zo moeilijk?

Een impressie van een les...



I De feodale piramide.

- *Welk woord is nieuw voor jullie?* (feodaliteit)
- *Opdracht: vragen stellen: Wat is feodaliteit? Hoe is het ontstaan? Wat zijn de gevolgen ervan?*
- kaarten in de historische atlas bestuderen (invallen van Noormannen, Arabieren en Hongaren); & verklaringen zoeken voor *Hoe is de feodaliteit ontstaan?*
- Leerkracht licht dit gegeven verder toe.
- *WAT-vraag: samen lezen van tekst over wederzijdse” plichten van leenheer & leenman*

Is schooltaal zo moeilijk?

Wat maakt deze tekst zo moeilijk?



I De feodale piramide.

Reeds bij de Romeinen en de Germanen was het de gewoonte dat machtige heren vertrouwelingen rond zich verzamelden. Ook de Merovingische koningen namen in hun hofhouding trouwe dienaren op die op hun kosten leefden. Toen de Arabische legers Europa binnenvielen, hadden de koningen een leger van ruiters nodig om hen te bestrijden.

Om hen in staat te stellen de dure militaire verplichtingen (paard en wapenuitrusting) te bekostigen, gaf de koning hen een stuk grond in leen. Op die manier ontstond het leenstelsel. Karel de Grote breidde het leenstelsel verder uit om zijn rijk efficiënt te besturen.

(...)

Is schooltaal zo moeilijk?

Vaktaal



I De feodale piramide.

Reeds bij de **Romeinen** en de **Germanen** was het de gewoonte dat machtige **heren** vertrouwelingen rond zich verzamelden. Ook de **Merovingische** koningen namen in hun hofhouding trouwe **dienaren** op die op hun kosten leefden. Toen **de Arabische legers** Europa binnenvielen, hadden de koningen een leger van **ruiters** nodig om hen te bestrijden.

Om hen in staat te stellen de dure **militaire verplichtingen** (paard en wapenuitrusting) te bekostigen, gaf de koning hen een stuk grond **in leen**. Op die manier ontstond het **leenstelsel**. Karel de Grote breidde het leenstelsel verder uit om zijn **rijk efficiënt** te besturen.

Is schooltaal zo moeilijk?

Academische taal



I De feodale piramide.

Reeds bij de Romeinen en de Germanen was het de gewoonte dat machtige heren vertrouwelingen rond zich verzamelden. Ook de Merovingische koningen namen in hun hofhouding trouwe dienaren op die op hun kosten leefden. Toen de Arabische legers Europa binnenvielen, hadden de koningen een leger van ruiters nodig om hen te bestrijden.

Om hen in staat te stellen de dure militaire verplichtingen (paard en wapenuitrusting) te bekostigen, gaf de koning hen een stuk grond in leen. Op die manier ontstond het leenstelsel. Karel de Grote breidde het leenstelsel verder uit om zijn rijk efficiënt te besturen.

Is schooltaal zo moeilijk?

'Kleine' structuurwoorden:
signaal, verbinding,



I De feodale piramide.

Reeds bij de Romeinen en de Germanen was het de gewoonte dat machtige heren vertrouwelingen rond zich verzamelden. Ook de Merovingische koningen namen in *hun* hofhouding trouwe dienaren op die op *hun* kosten leefden. *Toen* de Arabische legers Europa binnenvielen, hadden de koningen een leger van ruiters nodig om *hen* te bestrijden.

Om *hen* in staat te stellen de dure militaire verplichtingen (paard en wapenuitrusting) te bekostigen, gaf de koning *hen* een stuk grond in leen. *Op die manier* ontstond het leenstelsel. Karel de Grote breidde het leenstelsel *verder* uit om *zijn* rijk efficiënt te besturen.

(...)

Abstracte woordenschat

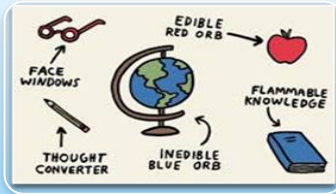
Vaktaal

Specifieke
schooltaal

Bind- en
verwijswoorden

Complexe zinspatronen

Kenmerken van schooltaal (CAT): input



vakspecialistische woorden



hom, paaien, uitwendige bevruchting, larve, broedzorg, steur, interestvoet, monetair, leenheer, vazal, cilinder, drieklawwplaat, stijgen, dalen



onderzoek (o.a. Prenger, 2005; Smit, 21013)



probleem met onduidelijke/schijnbare synoniemen
te weinig expliciete aandacht in de les

Kenmerken van schooltaal (CAT): input



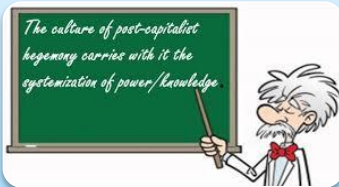
algemene academische woorden



bevatten, beschikbaar, relatief, voedingsstof, stadium, produceren, omvang, beïnvloed, middelen, getrouwheid, ondervinden, voortkomen, toename, proces



onderzoek (o.a. Van den Branden, 2010 & 2011)



- aan de schoolcontext gebonden;
- vakgebonden invulling;
- Latijnse oorsprong
- krijgen nog veel minder aandacht dan vaktaal

Kenmerken van schooltaal (CAT): input



Dagelijkse woorden, met specifieke betekenis

EXAMPLE

paren, rijp, besproeien, uitgeslopen, visboer, kaviaar, publiek, raad, spanningen



onderzoek (o.a. Prenger, 2005)



- ook figuurlijk taalgebruik
- we gaan er onterecht van uit dat iedereen ze beheerst, en lassen ze vaak in om te verduidelijken, in een stukje dat bedoeld is als illustratie

Kenmerken van schooltaal (CAT): input

Tegenstellig	Maar, echter, daarentegen, toch, hoewel, enerzijds...
Opsommend	Ook, en, bovendien, daarnaast, ten eerste, ten slotte...
Redengevend	Went, omdat, namelijk, immers, daarom, <u>du</u> ...
Concluderend	<u>Daarom, dus, kortom</u> , alles overziend...
Causaal	Daardoor, doordat, hierdoor, <u>zodat</u> ...
Toelichtend	Zo, bijvoorbeeld, zoals, ter illustratie...
Middel-doel	Om te, daarmee, opdat, <u>zodat</u> (met behulp van)...
Voorwaardelijk	Als, mits, tenzij, indien...
Chronologisch	Eerst, daarna, vervolgens, uiteindelijk...
Samenstellend	<u>Kortom</u> , kort samengevat...

functiewoorden/signaalwoorden
(→ verbinding/structuur)

EXAMPLE

*daarenboven, daarbij, :, net als, vandaar; enerzijds ...
anderzijds, omdat, als gevolg van, dan*



onderzoek (o.a. Prenger, 2005; Kress, 2010; Land e.a., 2009)



- ontbreken vaak (leerlingen moeten zelf verband 'verzinnen')
- worden niet altijd even goed opgemerkt
- Worden niet steeds goed begrepen

Kenmerken van schooltaal (CAT): input



verwijswoorden

EXAMPLE

voornaamwoorden (hetzelfde, dit, ze, welke ...)

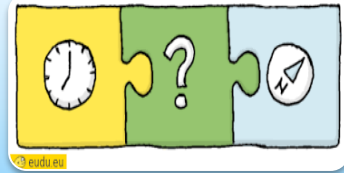


onderzoek (o.a. Prenger, 2005; Kress, 2010; Land e.a., 2009)



- worden soms verkeerd, onhandig, verwarrend ingezet
- worden niet altijd even goed opgemerkt/begrepen
- naar wie/wat wordt er verwezen?
- wordt er eenduidig verwezen?

Kenmerken van schooltaal (CAT): input



zinsbouw

EXAMPLE

Waar vinden we informatie over de leeftijd van oom Kees?

- *Op de verticale as; Daar beneden.*
- *<> Op de horizontale as kunnen we leeftijd in jaren aflezen.*



Smit, 2013



- korte, eenvoudig gestructureerde zin: niet noodzakelijk 'begrijpelijk'
- complexe zinnen (met bijzinnen): nodig, nuttig en zelfs gewenst, indien ze het doel van de complexe- informatieoverdracht dienen
- vaak zijn zinnen onnodig complex!

Kenmerken van schooltaal (CAT): context van interactie



Waarover wordt
gepraat



Waarvoor wordt taal
gebruikt



Hoe is de relatie
tussen de
gesprekspartners?

Kenmerken van schooltaal (CAT): context van interactie




Hier is je thee. Roer nog even. Ik weet niet of je suiker al opgelost is.




Het watermolecuul is een dipool: omdat de waterstofatomen niet symmetrisch liggen ten opzichte van het zuurstofatoom is één kant van het watermolecuul elektrisch geladen ten opzichte van de andere kant. De polariteit van water verklaart ook waarom zouten (ionen) en polaire stoffen (zoals suiker) zo goed met water vermengen.

Naar: Hajer & Meestringa, 2009


Kenmerken van schooltaal (CAT): co



Concrete
gebeurtenissen



Fenomenen,
objecten,
bewerkingen,
vaardigheden,
gebeurtenissen,
...





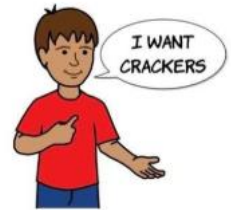





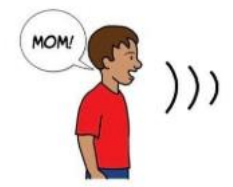








Communicatieve
functies:
groeten, iets
afspreken, ...



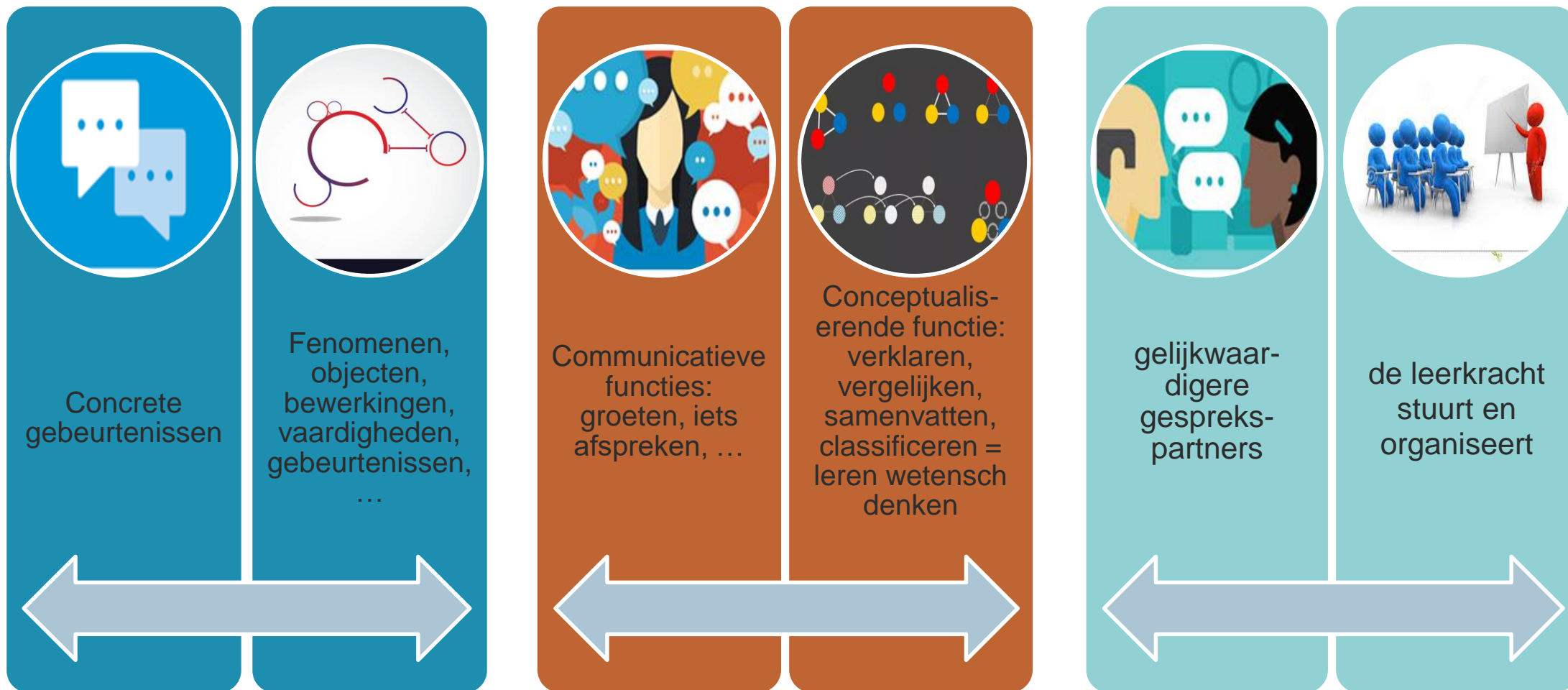
Conce
erende
verkl
verge
samer
classifi
leren w
der



FUNCTIONS of Communication

<p>Make Requests</p> 	<p>Reject / Refuse</p> 	<p>Make Comments</p> 	
<p>Express emotional and physical states</p> 	<p>Label</p> 	<p>Answer questions</p> 	<p>Call someone</p> 
<p>Assert Independence</p> 	<p>Greet</p> 	<p>Ask questions</p> 	<p>Direct other's actions</p> 
<p>Share personal experiences</p> 	<p>Share thoughts and ideas</p> 	<p>Share factual information</p> 	<p>Express Manners</p> 

Kenmerken van schooltaal (CAT): context van interactie



- Schooltaal als struikelblok
 - Vaststelling
 - Analyse
- De leerkracht aan zet: aanpakken!
 - Taalgericht vakonderwijs (TGO)
 - Genredidactiek
 - Taalontwikkellend lesgeven (TOL)
 - Geletterdheid
- Besluit

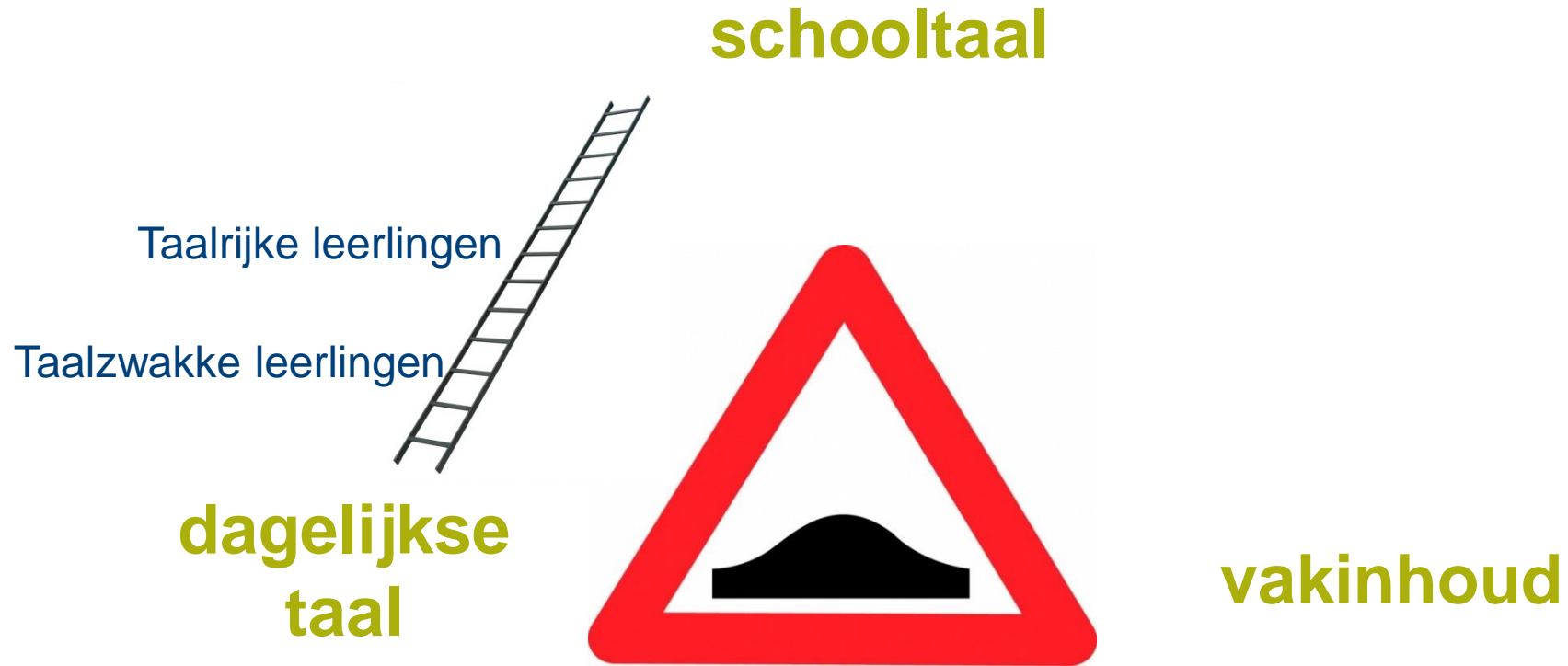


De leraar aan zet

Hoe zorgt ons lesgeven ervoor dat taal voor alle leerlingen een middel is om tot leren te komen, eerder dan een struikelblok?



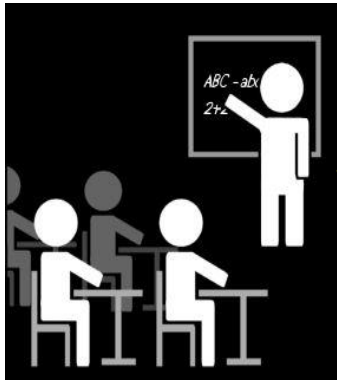
De leraar aan zet



UITDAGING:

NOODZAKELIJKE 'drempels' HELPEN nemen

→ taalontwikkeling ondersteunen en begeleiden



LK1: Leerlingen die mijn lessen niet kunnen volgen, horen niet thuis op dit niveau. Ik kan daar geen oplossing in mijn les voor vinden.

LK2: Die moeilijke tekst laat ik maar vallen, ik maak wel een kort dictaat en zal het ze nog wel een keer uitleggen.

LK3: Als het niet gaat zoals het ging, zoek ik naar nieuwe manieren om de klas actief te krijgen. Ik wil kunnen horen wat ze opgepikt hebben en denken, dan weet ik wat mij nog te doen staat.

Taalgericht vakonderwijs

Een klein experiment...

Taalgericht vakonderwijs: een klein experiment

Opdracht 1:

Lees onderstaande tekst.

Nedenfor ser du et udvalg af færge - ruter til, fra og i Danmark. Brug søgefunktionen, hvis du leder efter en anden rute. Klik på rutens navn for at få flere oplysninger.

En personbil med eller uden trailer/campingvogn og et mobilhome indtil 10 meter i længden betragtes som en personbil.

Køretøjets samlede tilladte totalvægt må ikke overstige 3500 kg, og må max.

Taalgericht vakonderwijs: een klein experiment

Opdracht 2:

Deze tekst komt van een Deense website en geeft informatie over veerboten van, naar of in Denemarken

Je bent op reis in Denemarken.

- Je wil weten of je moet bijbetalen voor je caravan.
- Zoek ook uit hoe je meer informatie kan krijgen over de routes

Zoek samen met je collega het antwoord

Taaltip: bil = auto



Taalgericht vakonderwijs: een klein experiment

Opdracht 2:

Nedenfor ser du et udvalg af færge - ruter til, fra og i Danmark.

Brug søgefunktionen, hvis du leder efter en anden rute. Klik på rutens navn for at få flere oplysninger.

En personbil med eller uden trailer/campingvogn og et mobilhome indtil 10 meter i længden betragtes som en personbil.

Køretøjets samlede tilladte totalvægt må ikke overstige 3500 kg, og må max.



Vertaling

Hieronder vindt u een selectie van veerbootroutes van, naar en in Denemarken.

Gebruik de zoekfunctie, als u een andere route zoekt. Klik op de naam van de route om meer info te krijgen.

Een personenwagen met of zonder trailer/caravan en mobilhome onder de 10 meter lengte wordt beschouwd als een personenwagen.

Het totale gewicht van het voertuig mag de 3500 kg niet overstijgen, en het voertuig mag door niet meer dan 9 personen gebruikt worden.

Taalgericht vakonderwijs: van experiment naar kader

Wat maakte dat je de tweede opdracht beter kon dan de eerste?

- Contextrijk taalaanbod: Denemarken, voorkennis van jezelf en collega's
- Interactiekansen: samen zoeken en betekenis geven
- Ondersteuning & feedback: bil=auto, afbeelding

☐ ! in functie van het TAALLEERPROCES

Taalgericht vakonderwijs: Hajer & Meestringa, 2015

CONTEXTRIIK
TAALANBOD

= Activeren van voorkennis



INTERACTIE-
KANSEN

= Actief uitwisselen
Samenwerkend leren

FEEDBACK &
ONDERSTEUNING

= Actief steun bieden bij produceren
en begrijpen van taal

Onderzoek: is taalgericht vakonderwijs effectief?

Van Eerde & Hajer, 2008



Geen effect-onderzoek



- Talige problemen worden zichtbaar
- Invoering van ontwikkelde lessen maakt lessen talig toegankelijker
- Weinig transfer naar dagelijkse praktijk

Beschrijvend
onderzoek: observaties
& interviews



Onderzoek: is taalgericht vakonderwijs effectief?

Review, Elbers, 2012

Leerlingen 10-18, SLA_Eng

- Meer samenhangende teksten
- Beter georganiseerde teksten
- Kwaliteit Eng hoger
- Beter spelling en grammatica

+
Taalontwikkeling
van leerlingen



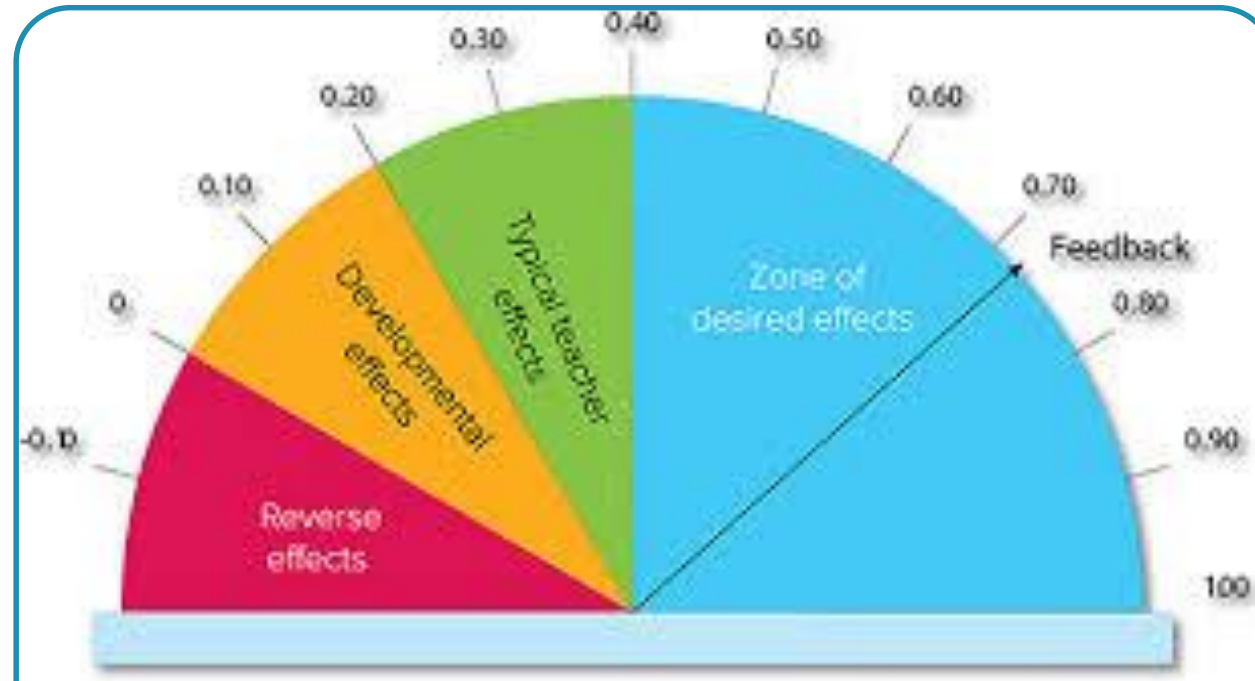
- ? Afhankelijk van interventie
- ? Veel leerlingenverloop
- ? Leerlingen beperkt aan het woord
- ?transfer naar andere vakken

?
Vakinhoudelijke
kennis van
leerlingen

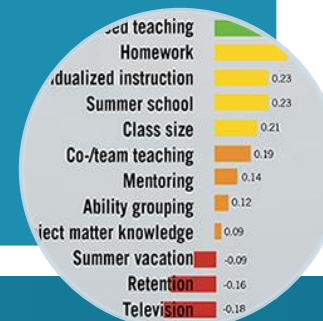


Onderzoek: is taalgericht vakonderwijs effectief?

Onderzoek naar de pijler 'feedback'



Gemiddelde effect van
feedback:
 $d = 0,79$



Onderzoek: is taalgericht vakonderwijs effectief?

Algemeen onderzoek naar de pijler feedback

Students are crying out for feedback that provides information they need to achieve their goals – where to next! They need to know how to close the gap between where they are now, and where they need to be. They are uninterested in evaluative post mortems about their past work unless there is a crystal clear guidance about the next challenge and how best to get there. To be motivated is to be able to perceive how success is achievable within the short term.”

- (Hattie & Yates, 2014: 114)

Genredidactiek (o.a., van der Leeuw & Meestringa, 2014)

Gerelateerd aan 'taalgericht vakonderwijs'

- op tekstniveau kijken naar je eigen vaktaal en taalgericht vakonderwijs.
- negen genres cruciaal bij alle vakken, o.a.:
 - verhaal,
 - verslag,
 - verklaring,
 - betoog.
- specifieke vaktaalgebruik en de rol van de genres hierin

Onderzoek tussen TVO en genredidactiek: effectief?

Proefschrift Smit, 2013

Focus op scaffolding in wiskunde

- Vooruitgang binnen curriculumgenre
- Effect size 2,20

+
Taalontwikkeling
van leerlingen



- Op 'relatief korte tijd'
- Professionele leergemeenschappen

Professionalisering
van leerkrachten in
scaffolding



Kritische stemmen tav genredidactiek

Van Gorp, 2016

- Grote verschillen per vak of niet?
Een argumentatieve tekst in biologie vs geschiedenis
- Te 'taalkundige' insteek?
Systemic Functional Grammar (M.A.K. Halliday)
 - Field (domein),
 - Mode (geschreven/gesproken),
 - Tenor (interpersoonlijke: auteur-publiek)

>> Implementeerbaarheid?

Kritische stemmen ivm taalgericht vakonderwijs

Bogaert, 2017

Op'pimpen' van kennisoverdrachtmodel

- een bewustere omgang met leerdoelen en met evaluatie
- explicietere structurering van het leeraanbod
- grote zorg voor het gehanteerde taalgebruik
- interactieve momenten /gebruik van IA-werkvormen
- veel aandacht voor ondersteuning van de verwerking

Nood aan:

een ander leer- en onderwijsparadigma

Een nieuw paradigma: Taalontwikkellend onderwijs⁺

Vanuit leerpsychologie: inzicht ontstaat door

- Actieve verwerking:
leerlingen voeren zelf het proces van veralgemening en abstrahering uit
- = leren is kennisconstructie
- In samenwerking met anderen
= leren is sociaal gebeuren

>> Sociaal constructivisme

Bruner, 1961; De Corte, 1996;
Piaget & Inhelder, 1969; Vygotsky 1965, 1978, 1987.

Taalontwikkeland onderwijs (o.a., Gibbons, 2002)

- Australisch onderzoek
- kinderen van 9 en 10 jaar, SLA_eng.
- Natuurkundeles:
3 activiteiten rond de werking van magneten.
 1. in een kleine groep leerlingen een proefje uitvoeren,
 2. voor de hele klas mondeling rapporteren over de uitkomsten van de proef, en
 3. in een schrift een schriftelijk verslag maken van de proef.

Taalontwikkellend onderwijs (o.a., Gibbons, 2002)

Tijdens proefje: twee magneten, waarbij één van de magneten zo is opgehangen dat hij door de afstoting van de andere magneet gaat zweven.

- hier-en-nu taalgebruik
- ondersteunt het handelen en vormt er een reactie op:
 - (a) expressief (“kijk eens!”, “cool”, “magic!”),
 - (b) ifv coördinatie van het handelen (“laten we de andere kant van de magneet nemen en kijken wat er gebeurt”), en
 - (c) beschrijving van gebeurtenissen.
- Alle kinderen in het groepje zien wat er gebeurt.

= alledaagse termen en uitdrukkingen volstaan : *“ze duwen elkaar weg”,
“het lijkt wel of hij wordt weggeblazen”*

Taalontwikkellend onderwijs (o.a., Gibbons, 2002)

Tijdens rapportering.

- H: Euh, Euhm I heb geleerr dat euh als je een magneet (gelach van Hannah en de andere leerlingen als Hannah probeert uit te leggen zonder haar handen te gebruiken) als ik ze hou, als ik ze hou... als je een magneet ... bovenaan een magneet... en de noordpolen zijn ... (7 seconden pauze, Hannah heeft het duidelijk lastig om te verwoorden wat ze wil zeggen)
- LK: Ja, ja, je bent goed bezig... je houdt een magneet boven een andere magneet ...
- H: en en de noordpolen zijn samen euh de magneet ... stoot de magneet af euh... de magneet en de andere magneet beetje aan het zweven in de lucht?
- (...)
- LK: dus deze twee magneten zijn elkaar aan het afstoten (nadrukkelijk).

Taalontwikkellend onderwijs (o.a., Gibbons, 2002)

Tijdens rapportering.

- alledaags taalgebruik volstaat niet ; om de opgedane ervaringen over te brengen is expliciet taalgebruik nodig.
- Navertellen zonder context van experiment en uitkomsten; wat bij de praktische activiteit kon worden gezien moet nu worden beschreven.
- Aansluiting bij de wetenschappelijke kennis mbv LK: natuurkundige termen: aantrekken en afstoten leerkracht introduceert, leerlingen gebruiken
- expressie en handelingscoördinatie nog wel bij proefje, niet bij rapporteren.

Een nieuw paradigma: Taalontwikkellend onderwijs⁺

Onderzoek Gibbons, 2002 en sociaal constructivisme

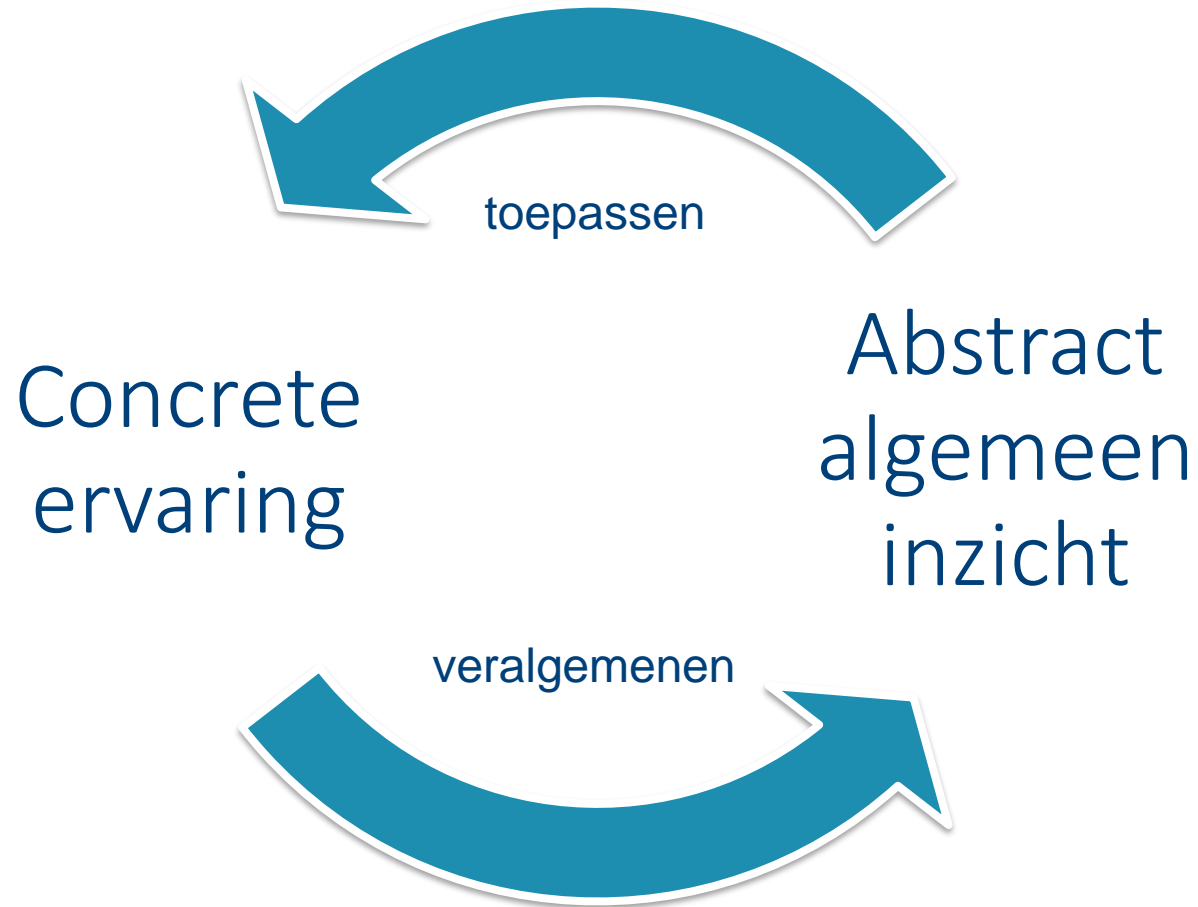
De 3 activiteiten

- continuüm van alledaagse taal naar schooltaal.
- Met elke eigen taalgebruik en eisen
 - Praten bij het uitvoeren van de proef
 - mondeling rapporteren voor de klas,
 - presentatie en formulering dan het geschreven verslag

= creëren van situaties waarin leerlingen de overgang kunnen maken:

van alledaagse >> abstracte en formele manieren van uitdrukken en argumenteren.

Taalontwikkellend onderwijs (o.a., Gibbons, 2002)



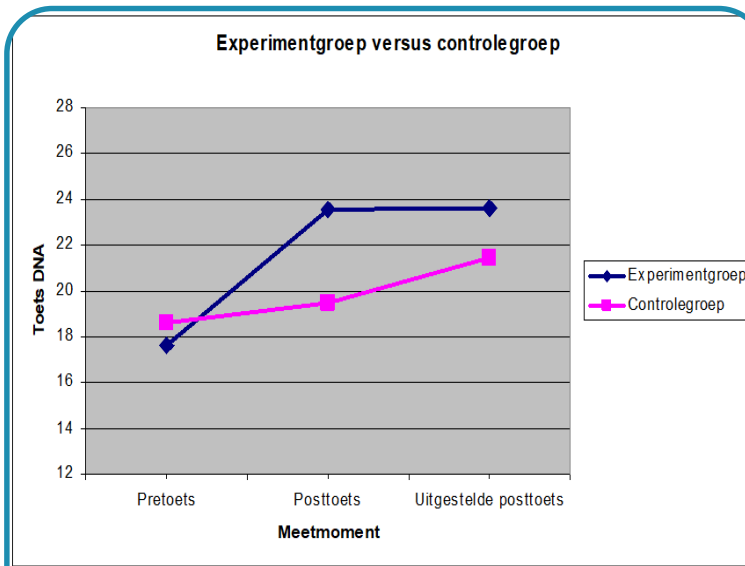
Onderzoek: taalontwikkelen lesgeven effectief?

Van Gorp, 2009

Lessenreeks DNA



Link met
Taalontwikkeling
van leerlingen



?
Vakinhoudelijke
kennis van
leerlingen



Variabele	Leerwinst		
	Pre	Post 1	Post 2
	M=18.0	M=23.2	M=24.1
Meisjes tov jongens			
Hogere SES			
Ned. afwezig thuis			
Thuis taal Turke			
Aantal beurten per uur			
Gemiddelde taalvaardigheid klas	0.54	0.54	0.54

Onthouden

Hoe taalvaardiger, hoe minder leerwinst: voor elke 7 punten meer dan gemiddeld op de taalvaardigheidstoets halen ze 1 punt minder leerwinst.

Een leerling met 28 beurten meer dan het gemiddelde heeft 1 punt meer leerwinst.

We vinden een groeps-samenstellingseffect, zelfs binnen deze 'vergelijkbare' groep van zwarte scholen.

Taalontwikkelen en literacy across the curriculum

G-kracht, in Nederland: Taalbewust beroepsonderwijs (Tiba Bolle, 2014)

Goossens, Padmos, Vandommele en Bogaert, 2011

- Geletterdheid als sleutelcompetentie 21^{ste} eeuw
- Hefboom: alarmerende resultaten geletterdheid (PISA, screening BSO, PAV-peilingen)
- Principes, vertaald in 2x5 vuistregels voor geletterdheid



Onderzoek: taalontwikkelen en geletterdheid effectief?

G-kracht

Goossens, Padmos, Vandommele en Bogaert, 2011

- Vooruitgang voor experimentleerlingen
- Schrijven, ook lezen

Taalontwikkeling
van leerlingen



- Invulling van geletterdheid
- Belang van geletterdheid
- Functionele taken

Veranderende
visie van
leerkrachten

- Schooltaal als struikelblok
 - Vaststelling
 - Analyse
- De leerkracht aan zet: aanpakken!
 - Taalgericht vakonderwijs (TGO)
 - Genredidactiek
 - Taalontwikkellend lesgeven (TOL)
 - Geletterdheid (literacy across the curriculum)
- Besluit



Taalgericht vakonderwijs: besluit

Vele gezichten

- Taalgericht vakonderwijs (TGO)
- Taalontwikkellend lesgeven (TOL)
- Genredidactiek
- Geletterdheid

>> Sterktes in elk van deze vormen

>> Krachtige elementen samenbrengen

>> Combinatie met (G, T-)beleid op school

“Taalleren hangt uiteindelijk niet af van een paar supermomenten, maar van de aaneenschakeling van duizenden kleine interacties....”

(Van den Branden, 2010, p. 296)